

Любомир Дмитерко

ПЕРШИЙ ІСПИТ

З книги „МОЛОДІСТЬ СЕРГО“¹

Де Трапезунд за хвилями синіє,
Солоний вітер пальмами шумить,
Південне сонце негасимо гріє
І відблиск сонця янтарем горить —
На абрикосах, замшею покритих,
На мандаринах щедро - соковитих,
На евкаліптах, схожих до верби,
На кучерях південної юрби,
Там в печі, в спразі, в торжищах, у тлумі,
Мов сточище гірських крутих доріг,
Аджарський город, сонячний Батумі,
Від гір одбився і край моря ліг.
Підводився осінній день поволі,
Сповзав ліниво в море суходіл,
Вершок пірамідальної тополі
Пірнав, мов самогубець, у воді.
На березі, розкинувшись горілиць,
Спав безтурботно стомлений юнак,
На груди лігши промені горіли,—
Ясного сонця клопітливий знак.
Поворухнувшись, заговорив спросоння,
Затиснув щелепи, рвонувся, став...
О, субтропічне, лагідне підсоння,
З твоєї ласки він задовго спав.
То ж в путь скоріш! І вже, йдучи, в дорозі,
Він те згадав, що бачив уві сні:
Знов дівчина стояла на порозі,—
До саклі кликала, де брязкіт і пісні.
До неї рушив, та вона помалу
Все віддалялася і кликала туди;
Побіг щосили, дівчини ж не стало,
А він прокинувся на схилі, край води.
Химерний сон. Це, мабуть, добра доля
Йому показує такі принадні сни.

¹ Книга присвячена 20-літтю ВЛКСМ.

Отак і людям вже приснилась воля,
Але впіймать її не вміють ще вони.

Сухумі. Псирцха. Ось і Гудаути.
Жовтнева позолоть лягає в чагарі.
Тієї осені ніколи не забути,—
У незабутній п'ятий рік.
Юнак, несе всі дев'ятнадцять років,
Немов прелюдію незламного життя.
В одей гнівний, суворий рік, і років
Борні він чує в музиці буття.
Юнак іде. Сухий, осінній пил
Осугою сідає на узбіччі,
Як у піснях прекрасні й таємничі
Провалля кожне, кожен горб і схил.
На торзі тлум і туляться гарби,
Де спілих днів і гори і горби,
Халва, гранати, фініки, каштани,
Абхазці, греки, з гір прибулі свани.
Шумить під Гудаутами юрба,
Слова гортанні, верескливі звуки...
Ось проїжджає кована гарба,
Серго драбину взяв у дужі руки:
— Постій, господарю. Хвилину зачекай.
Ти буйволів, бичем не поганяй...
Як Чорне море ярмарок кипить,
Де марнотратець ходить поруч скнари,
Гарба, сестра чумацької мажари,
В юрбу в'їжджає, повагом рипить.
І вже у тіло ярмарку строкате,
Немов клинок, врізаються слова;
Він на гарбі. Де тільки можна стати,
Народ навколо землю покрива.
Про волю каже,— що її не буде.
Стоїть здивований, збентежений народ,
Тамують подих обважнілі груди,
Мов гребля в річці вільну течу вод.
Не буде, ні! І мріяти не варто,—
Не дасть її романовський указ,—
Ні меншовицька, шулерівська карта,
Вона не для народу, не для нас.
А волю дасть лиш влада робітнича,—
Так партія більшовиків нас кличе.
Стоїть народ міцним довкола муром,
Стоїть в народі дивна тишина.
Жандарми теж стоять і дивляться похмуро,
І за хвилиною хвилина так мина.
Ніхто не зважиться єдине змовить слово.

Кричати б їм та в грудях крик завмер.
Жандарми відійшли і повернулись знову,
Та не наважались схопити і тепер,
Бо дивна тишина стоїть в народі.
В цій вибуховій, грізній тишині
Юнак Орджонікідзе на підводі
Прокльони виголошує гучні.
І, закінчивши, переможцем сходить,
Між завімілими жандармами проходить,
Зникаючи, як витязь на коні —
Уникнувши погоні Ростевана, —
Іде туди, де Бзіб тече на дні
Глибокого гірського котлована.
І так ходитиме з аула до аула
Іскристе слово в серці несучи,
До бою всенародного звучи,
Щоби Абхазія і Грузія почула,
Вірменія й далекий Дагестан,
Щоб запалали полум'ям повстань.
Та як за соколом вороняча мчить зграя,
Так за Серго жандарми йдуть слідком...
В селі Бомбари зброю він приймає,
Доставлену одним більшовиком.

Був шостий рік. Була зима. Був січень.
Свят - вечір був. Легенда Віфлеєму
Зійшла зорею. Гори вкрила темінь.
Церковний дзвін десь до вечірні кличе.
Ідилія христової покорі
Молитвою лягає на серця;
Одкрийтеся Кодорські й Бзібські гори,
Одкрийте путь надійну для бійця.
Чекають в горах зброї партизани,
Гвинтівки царських, різьблених рушниць,
Немов абреки гоять зіллям рани,
Та не простягнуться в німій покорі ниць.
Петро, Ахмед, Ерасто¹ і Григорій²,
Вам не втекти з цупких жандармських рук.
Схиляйтеся Кодорські й Бзібські гори,
За вашу волю їм зазнати мук.
... Це перший іспит ...

Сходить в гори сон,
На кризі грають відблиском сузір'я.
Серго кільцем оточують узгір'я.
Так вперше він потрапив у полон ...

Київ, 1938 р.

¹ Імена селян, заарештованих царськими жандармами, разом з тов. Орджонікідзе.

² Григорій Костянтинович Орджонікідзе.

(Союзфото)

Льотчиця - рекордсменка, лаборантка школи ФЗУ заводу
"Калібр", комсомолка Є. Меднікова

Фото М. Редкіна (Союзфото)

Курсанти на практичному навчанні під час походу.
Справа наліво: комсомольці - відмінники В. Кожарінов, М. Зорьцев
та Л. Колесов, в центрі — капітан 2-го рангу І. Нікітін

Фото Л. Шульмана (Союзфото)

Група комсомольців учнів X класу 92 Київської школи, що подали заяви про вступ до 2 Київського артилерійського училища.

Зліва направо: в першому ряді В. Остафін, В. Синенко, у другому ряді — С. Сандуківський, В. Онисенко, Л. Розман, в третьому ряді — А. Титаренко, В. Приходько, Л. Мойсеєнко та І. Семенець

Володимир Конвісар

ДОКИ Б'ЄТЬСЯ СЕРЦЕ¹

1919 рік. Денікінські кати знущалися над робітниками і селянською біднотою. Вони повертали поміщикам, фабрикантам і заводчикам землі фабрики і заводи.

Точилася жорстока класова боротьба за владу Рад. У цій боротьбі, під керівництвом комуністичної партії, активну участь приймала робітничо-селянська молодь. Комсомольці й комсомолки героїчно боролися з лютим ворогом — денкінцями.

В основу повісті „Відважні“ й покладено фактичний матеріал про боротьбу кременчуцьких комсомольців в денікінському підпіллі.

Щодня дівчат викликають на допит. Спочатку начальник контррозвідки самовдоволено смоче сигару. Просить сісти, вказуючи на м'яке крісло, мов би жодних слідів у нього звірячого наміру. Деякий час мовчить, ніби обмірковуючи щось стороннє, таке важливе, невідкладне. І раптом звертається з запитанням.

Так було й цього разу.

Валя сідає в крісло й задумливо дивиться у бік.

— Так-с...— нарешті говорить полковник, смакуючи сигару,—ви вже знаєте, що всяка непокірність, мамзель, мене дратує...

Валя трішки здригається. Холодна, ледь помітна, посмішка злегка торкається куточків її тонких, блідорожевих губів.

Зубревський, здавалося, допитував за якимсь, заздалегідь заученим катехізисом: він прищулював свої сірі, мов у kota, очі, й „невинно“ попереджав — „всяка непокірність дуже мене дратує“. Валя напружує всі свої сили, щоб не піддатися ніяким хитрощам ворога, не загубити рівноваги. Вона вже не чує, як болять руки, як щемить побите й попечене тіло, як тріщить у невидимих лещатах голова. Вона тільки чує, що говорить полковник, напружує увагу, щоб як слід відповідати цьому заслуженому катові.

— Сподіваюся, сьогодні ми з вами будемо розмовляти по-дружньому,— зовсім, як чулий добряк, говорить полковник.—

¹ Уривок з повісті „Відважні“.

Адже справді, чого нам сваритись? Ви така молода, розумна, красива... У вас хороше майбутнє, мамзель... Ми можемо забути всі ваші, так звані „гріхи юності“. Адже хто з нас не помилявся? От і ви помилились, мамзель...

— Ви чекаєте на мою відповідь, пане полковнику?

— Так, на вашу відповідь, мамзель... на вашу пристойну, благородну відповідь,— захльобуючись від потоку слів, відповідає Зубревський.

— Гаразд, я можу її вам повторити... Кажу „повторити“ тому, що вже кілька разів відповідала вам на це питання.

— Так, я чув це від вас, чув... І ви знаєте, мамзель, що така відповідь мене дратує... Ви краще підходьте ближче до діла. Пора порозумітися. Ви ж знаєте, що ми не для того призвані, щоб гратися з вами... (Голубі кільця прозорого диму закружляли над головою полковника). Армія наша не терпить жодної прогаяної години й чим швидше ви зізнаєтесь у всьому, тим краще буде для вас, мамзель...

— Ви вимагаєте неможливого...

— Ми вам дорого заплатимо за це... Крім грошей ми вам повертаємо життя, мамзель... (Полковник поспішно смоче сигару, роздратовано спльовує й злісно прикушує губу). Я не знаю, що могло б ублаготворити вас і... примусити зізнатись у всьому...

Зубревський вийшов зза столу й пройшовся по кімнаті.

— Ви заблудились,— продовжував він, ледве стримуючи себе від напливу люті.— Ви повірили в якісь там ідеали комунізму і на них поміняли своє життя.

Полковник знову пом'якшив голос, приязно посміхнувся й, зігнши на стіл, продовжував говорити швидко, так ніби боявся, що йому може хтось увірвати мову.

— Ще не пізно змінити напрямок, чуєте, не пізно... Я сприятиму вам у всьому... Погралися в революцію, в більшовиків, ну й досить... Адже ви самі добре побачили, яка це небезпечна гра.

Валя більше не витримує. Вона не може далі слухати ці слащаві, навмисно підсоложені слова... Вона схоплюється з крісла й скривавлені уста її вибухають гнівом.

— Ми знаємо, що вам не важко обіцяти навіть золоті гори. Але даремно все це. Нічого з цього не вийде. В революцію, в більшовиків ми не граємося, пане полковнику.

Зубревський кусає губи, ще нервовіше смоче сигару і вже через силу стримується.

Валя стомлено провела рукою по обличчі. Краплинки холодного поту лишилися на долоні. Погляд її зупинився на телефонному апараті. Тоді пригадався Рутнер... Старий, сивий, непідкупний друг Рутнер. Він теж був перед оцим розлюченим катом. Він не з'якався зубра й сміливо гукнув: „Хай живе пролетарська революція!“ Згадка про Рутнера

дужче зміцнила дух Валі. Повернувши голову до вікна, вона побачила, що по вулиці йдуть люди, йдуть поспішно й з острахом позирають на вікна контррозвідки. Валя ще пильніше подивилася в той бік: може хто йтиме... може Максимов, Мона, або ще хтось... Що тепер вони роблять?..

Мовчання продовжувалось недовго, всього кілька секунд. І за цей час дівчина, погляд якої все ще був прикутий до вікна контррозвідки, згадала всі найістотніші події підпілля. Як підсумок цілого етапу боротьби повстали вони перед очима.

Згадалася клятва комсомольців, яку вони дали, залишаючись у підпіллі. „Доки б'ється серце, доки бачуть очі, доки в грудях тримається подих, завжди залишатись вірними партії, революції“.

Валя стискує кулаки, прикушує губу, в думці повторюючи священну клятву. Це було зобов'язання бійця і далі продовжувати життя так, як і до цього часу. Перед очима з'явилися будинок, де містилася явочна квартира, підпільна друкарня на Преображенській вулиці, вогкий підвал, — експедиція, — з якого на фабрики й заводи, в гущу населення, йшли листівки більшовицької підпільної газети „Діло революції“. Нарешті, згадалися темні безмісячні ночі, коли вона на човні відпливала в далеку подорож Дніпром, щоб встановити зв'язок з партизанами на селі...

Нетерплячий голос контррозвідчика повертає її до ще більш суворой дійсності.

— Ну, ну, — говорить полковник, — я чекаю на ваше зізнання. У вас є надія... Я даю вам змогу врятувати життя, мамзель...

— Тоді мені непотрібно буде життя...

— Я подарую життя також і вашій подрузі... Але за це треба видати всі адреси, де живуть комуністи. Крім життя, ми дамо вам великі гроші. Ми озолотимо вас... Ви будете справжня людина, мамзель...

— Людина? — іронічно перепитала Валя.

— Так, людина, справжня людина...

— А ви хіба, пане полковнику, розумієте, що таке людина?

— Ха-ха-ха. Це мене тішить і разом з тим дратує. Я прошу вас, мамзелько, не забирати в мене часу на такі розваги. Що значить людина — я розумію краще за вас. Раджу глибше і практичніше дивитися на речі. Я сказав вам: ми дамо вам багато грошей, дамо золота, інших скарбів і ви тоді станете справжньою людиною. Адже гроші — це найбільша і правова, і фізична, і моральна сила. Ми й дамо вам цю силу.

— Ми сильні іншим, полковнику.

— Коли це вас не влаштовує, тоді остання моя пропозиція така: дарую життя тільки за видачу однієї друкарні. Це зовсім дешево. Невже ви не розумієте, що всі ми тільки раз живемо на цьому чудовому світі?

— Ради комунізму, пане полковнику, ми підемо своїм шляхом ...

— Доки ви відповідатимете мені так, нерозумна мамзель?— запитує полковник, все ще не втрачаючи надії добитись зізнання.

Валя підводиться з місця. Вона радіє, що дає змогу вголос повторити клятву, і дівчина повторює її, відповідаючи полковнику на його настирливе запитання:

— Доки б'ється серце, доки бачуть очі, доки в грудях тримається подих ...

Полковник скаженіє. Але все ще намагається не виявляти свого сказу.

— Таке останнє слово?— загрозово запитує він.

— Останнє,— відказує Валя.

Зубревський пошпурює в куток сигару й з скаженою люттю зиркає на непокірну „мамзель“. Дзвонить.

Увійшли козаки.

— Що накажете, пане полковнику?— запитав кремезний кавказець.

— Познайомтесь з мамзелькою. Вона дуже бажає порозмовляти з вами,— злісно відказує Зубревський, повертаючись до всіх спиною.

* * *

Полковники Сіонський і Зубревський допізна обмірковували свої справи.

— Ось уже більше тижня, як ви тримаєте арештованих комуністок,— говорив начальник гарнізону Сіонський,— але справа, на жаль, не посунулася ні на волосинку ... Невже не можна допитати дівчат. Розумієте, слабих дівчат. Адже це не мужчини, а д-і-в-ч-а-т-а ...

— Так, дівчата, Олексію Олексійовичу ... Але вони не такі хиткі, як ви собі гадаєте. Вони буквально нічого не бояться, і смерті в тому числі ...

— Але ж вони вже більше тижня водять вас, Модесте Сергійовичу, вибачте, за носа. Як можна терпіти цю ганьбу?

— Та вони і вас, Олексію Олексійовичу, водили за носа ...

— Як? Не говоріть дурниць.

— А так, що одна більшовичка була арештована значно раніше ... Пам'ятаєте племінницю поміщика Барила?

Полковник Сіонський аж скам'янів.

— Як же це так?— пробурмотів він.— Цього не може бути ... Чому ж тоді той йолоп, поручик Мясницький, який затримав її ... чому він мовчав?

— Бо так обох вас водила за носа ота більшовичка. Вони, Олексію Олексійовичу, вміють. Але нічого, тепер ми їх пове-

демо за носа. Ниточка в наших руках, дійдемо тепер до клубочка ... Хе-хе-хе! Їхня поведінка, звісно, мене не мало дратує, але я знаю, як з ними поводитись: де підбавлю перчику, де сахарцю, так різними способами, Олексію Олексійовичу, і примушую їм заговорити.

— Проте, як же довго все це триває, Модесте Сергійовичу,— вже значно зниженим тоном сказав полковник Сіонський,— німого ж можна примусити заговорити.

— Це все гіпотеза, Олексію Олексійовичу.

Полковник Зубревський зробив нервовий жест.

— А ви б ласкою, може б на ласку здалися?

Зубревський безнадійно махнув рукою.

— Чого ж ви махаєте? Були такі випадки. Я сам це практикував. Не допоможе ласка—вдавайтесь до інших методів. Отак, наперемінки. Воно щось і вийде.

— Я тепер читаю книги з древньої історії,— відповів Зубревський,— хочу більше докладно обізнатися із способами середньовічної інквізиції. Хоч і на це, признаюсь, мало покладаю надії. Галілей вмираючи кричав, що „все таки земля крутиться“. Так і вони тепер, оці нові більшовицькі галілеї, кричать нам в лице: „а все ж таки революція, комунізм переможуть“...

— Як ж тепер ваші пропозиції?— запитав Сіонський.

— Не знаю ... Попробую тими ж способами, можливо, що й вийде.

— Добре, а коли нічого не вийде, до „генеральської кручі“.

Черговий офіцер доповів, що прийшов фабрикант Грицевський і хоче бачитись з полковником...

— Гарзд, хай заходить,— сухо відповів Сіонський.

Грицевський увійшов поспішно. На його сухому, довготелесому обличчі відбився якийсь нестерпний жаж. Поздоровкавшись з полковниками і вибачившись за те, що „можливо, пошкодив державній розмові“, почав викладати свою справу.

— Панове полковники,— заговорив він схвильовано й швидко,— робітники продовжують страйк. Вони вимагають звільнення дівчат.

— То що ж ви хочете, пане Грицевський?— перепитав його полковник Сіонський.

— Як, що я хочу? Фабрики наші стоять... Настає повний крах. Я не знаю, як це зробити, але робітників треба примусити працювати...

— Добре, пане Грицевський, ми скоро розв'яжемо й це питання. Ми примусимо робітників працювати,— Сіонський значно пом'якшив свій голос і навіть посміхнувся.— Всі ми не мало лиха терпимо від більшовиків... Але вже небагато лишлось чекати...

— Значить можна бути певним, пане полковнику?— уболюючи допитувався Грицевський.

— Цілком,— відповів Сіонський.

Запросивши полковників на обід, Грицевський поспішно вийшов, обнадіяний, що його терзання (як він завжди казав) швидко скінчатся.

Полковник Сіонський замислився. Потім він підвів голову й смикнувши свого колегу Зубревського за рукав мундира, запитав:

— Ви, напевне, Модесте Сергійовичу, колись у молодості читали про те, як, здається, 1877 року у Москві відбувся „процес п'ятидесяти“?

— Да, щось пам'ятаю, Олексію Олексійовичу...

— А через рік в Петербурзі був не менш відомий „процес 193-х“...

— Теж пам'ятаю...

— В обох цих процесах вперше публічно виступили руські жінки - революціонерки... Перовська, Любатовська, Александровська й інші, не пригадую прізвищ... Ці процеси мали великий вплив.

— Да-а, було, було...

— Так от, Модесте Сергійовичу... Мені здається, що ми вже з вами маємо справу з новим поколінням революціонерів, які ще більш стійкі й безстрашні, ніж революціонерки тих років. Їхній дух знайшов досить родючий ґрунт, і як бачите, дав надто велику врожайність.

— У цьому теж немає ніякого сумніву, Олексію Олексійовичу.

— А коли так, значить і ми, Модесте Сергійовичу, повинні перевищити іспанську інквізицію й за всяку ціну задушити більшовизм... Задушити.

— Ех, Модесте Сергійовичу... коли ми вже здійсимо свої плани, свої улюблені мрії?— вигукнув він розпачливо.

Полковник Зубревський глибоко затягнувся сигарою. Підступивши до Сіонського, він цупко притиснув його за лікоть.

— Я відчуваю, Олексію Олексійовичу, що зумію добрати способів, які примусять заговорити „німих“ більшовичок...

— Я не сумніваюсь у ваших здібностях, Модесте Сергійовичу, і чекаю від вас успіхів,— відповів Сіонський.— Краще треба користуватися ниточкою, щоб дійти до клубочка... Стежте, щоб та ниточка не перервалася доточно.

* * *

Женю Рутнер допитує полковник Сіонський. Він пильно оглядає її з ніг до голови. Для нього ясно, що це вже не та, повна сил, дівчина, яку він колись прийняв за племінницю поміщика Барила. Часом тихий стриманий стогін виривається з глибини грудей Жені.

— Ну-с... ви, значить, Рутнер—єврейка? А ви зовсім не схожі на єврейку. Я навіть повірив би, що ви племінниця мого

друга — поміщика Барила. Добре ви виконували свою роль ... Ви певне актриса?..

І не чекаючи на відповідь, полковник ніби між іншим додав: — Здається, ви не дали ще жодних відомостей про роботу комуністів?

— Я й не збираюся їх давати, — одривисто відказала Женья.

— От бачите, значить ви самі викликаєте свою біду. — Полковник роздражливо зім'яв папірець і шпурнув його в куток. — Перш за все ви мусите розуміти, що я тут — найвища влада. Від мене залежить все. Ваша товаришка розповіла нам дечого багато ...

Женья до нестями закашлюється.

— Води, — гукає Сіонський.

Черговий підносить води. Але Женья відводить його руку, й звертаючись до Сіонського, говорить:

— Прошу вас, пане полковнику, звільнить мене від допиту. Адже це тільки даремно забирає час.

— За мій час не турбуйтеся, — відповідає полковник. — Турбуйтеся краще за своє здоров'я. Воно тримається на волосинці ... — Він дає знак черговому. Той бере під козирьок, повертається й виходить. — Ще один нерозсудливий крок з вашого боку, волосинка та перерветься ... Краще тепер подумайте про наслідки.

Сіонський дістав з ящика якісь папери, поклав їх перед собою і, ковтаючи деякі слова, поспішно заговорив:

— Ваша подруга, мамзелько, дала нам цінні відомості й цим забезпечила собі життя ...

— Це брехня! — несамовито скрикнула Женья й знову зайшлася глибоким кашлем ...

— Води! — гукає полковник.

І знову вбігає вартовий і підносить Жені склянку води, але вона, як і вперше, рішуче відводить його руку. Полковник дає знак і черговий виходить. Коли Женья трішки заспокоюється, Сіонський продовжує говорити:

— От ви знову нерозумно поступаєте. А я даю вам можливість врятуватись. Наслідуйте розумний приклад своєї товаришки. Не крийтеся ... Адже від бога і контррозвідки ніщо не заховається ... Шаргородська чистосердечно все розповіла. Майте й ви розум, подумайте за себе й за своїх батьків. Ми дамо вам високу нагороду ... У нас є золото. Ми дамо вам в сто разів більше, ніж ... більшовики ...

— Більшовики не підкупають своїх спільників і самі більшовики теж непідкупні ...

— Але ж ви молода. Ви можете мати щастя ...

— Ми вже щасливі ... Щасливі тим, що боремося за радянську владу і не зрадили трудящих ...

Сіонський раптом, як кішка, вискочив зза столу й наблизившись до самісінького вуха Жені, процідив крізь зуби:

— Ви — нікчемне горобеня...

Женя відхилилася убік.

— Ви мені нагадали дуже повчальну історію... — сказала вона тихо.

Полковник сів у крісло й знову запалив сигару. Якась надія сповнила його. „Можливо, за цю історію можна буде зачепитися“, подумав полковник і, притишивши голос, сказав:

— Яка ще там історія?.. Чи не могли б ви мені її розповісти?

— Я не пам'ятаю автора тієї книжки, де прочитала цю історію, але зміст її пам'ятаю добре, — відповіла Женя.

— Ви навіть знаходили час читати книжки? — здивувався Сіонський.

— Так от, пане полковнику, — продовжувала Женя, не відповідаючи на його здивовання. — Один мисливець, повертаючись з полювання, ішов через сад доріжкою. Попереду бігла його собака. Раптом собака притишила хід і почала підкрадатися до беззахисного, маленького горобчика, яке вітер видув з гнізда. І в той момент, коли собака наблизилась до горобеняти, старий горобець, зірвавшись з дерева, камнем упав перед вишкіреною пащею собаки. Горобець сміливо кинувся рятувати своє дитинча. Він жертнував собою. Була така сила, що перемогла його страх перед смертю. І собака відступила перед цією маленькою пташкою. Письменник зробив з цього справедливий висновок: „Любов сильніше смерті й страху перед смертю“. Я ж, пане полковнику, — Женя встала й трішки захиталась на своїх слабих побитих ногах, але голос її почав звучати ще з більшою силою. — Я ж, відповідаючи ще раз на всі ваші запитання, заявляю вам: нехай я горобеня, але віра моя в перемогу комунізму — сильніша смерті. Я не боюся тебе, собако...

— Падлюко! Знатимеш ти мене й мою контррозвідку, — несамовито закричав полковник і, розмахнувшись що було сили, вдарив Женю в обличчя.

* * *

Знову холодна, вонюча камера. Женя не знає, яка тепер пора: ранок, день, вечір чи ніч. Тут завжди темно, як у домовині. Женя вже не відчуває ні холоду, ні голоду. Якийсь суцільно-пронизливий біль охопив її з ніг до голови. Зігнувшись калачиком, сидить вона притиснута до мокрого кутка. Вона пригадує зустріч з полковником і нова хвиля якоїсь особливої радості й гордості наповнює її вкрите незгойними ранами тіло. „Певне й Валя так відповідала прокляттям катові. І як до речі згадалася ота, колись давно прочитана, історія з горобцем і собакою!“

Погляд Жені, змутнілий і розпливчастий, байдуже сковзав

по камері, не знаходячи речей, щоб можна було зупинитись на них. З глибини грудей її часом виривався стогін, що за-вмирав у камері неначе в порожнечі. Дівчина знала, що за своєю відповідь полковникові їй скоро доведеться ще тяжче розплачуватися. Так було завжди після допиту. Завжди доводилось переносити такі нестерпні езекуції, що одна тільки згадка про них примушувала серце обливатися кров'ю, кров холонула в судинах.

Нарешті вона знайшла річ, що до неї ніби невидимим ланцюгом прикувало її погляд. Це були важкі, оббиті залізом дубові двері камери. Вони от-от мали відчинитись. Безсилою рукою витерла Женья холодний піт, що рясно, немов роса на листьях, виступив на її пожовтілому чолі. В грудях відчувався величезний жар, ніби негасиме полум'я палить її з середини. Хотілося розірвати одержу, вирватись на вітер, щоб охолодити груди, хотілось кричати так, щоб увесь світ дізнався про її страждання й відплатив би за них катом. О, час розплати вже настав. Він грізно б'є над головами кровопивців, що конають тепер в останній агонії. Хай доведеться віддати життя, можливо ще багато жертв понесуть трудящі, але кров, благородна кров, не пропаде марно. І свідомість цього приносить Жені нову хвилю радості й гордості, що наповнює її вкрите незгойними ранами тіло. Погляд її відірвався від дверей і тепер знову не знаходить речей, щоб зупинитись на них. Хай відчиняються двері й оскаженілі звірі вриваються, щоб розтерзати її. Вона готова на все. Доки б'ється серце, доки бачуть очі, доки в грудях тримається подих, вона презирливо і гнівно відповідає ворогові й ніколи не схилить перед ними голови.

Минуло кілька напружених хвилин. Женья відчула, як на її очі втома кладе повіки і усе тіло терпне й мліє. Але от чує ніби за стіною з'явився якийсь наростаючий шум. Що це? Так ніби камера, де вона сидить, потоплена в Дніпрі і об її стіни б'ють нестримні води. Вона ще сильніше тулиться до мокрої холодної стіни, хоче дізнатись, що це за шум, який стає все ритмічніший. Згодом Женья розуміє, що це не шум води. Вона ясно чує, як співають чиїсь дужі, невідомі голоси:

Нас не сломи́т нужда,
Не согне́т нас беда,
Рок капризний не власте́н над нами.
Нико́гда, нико́гда,
Нико́гда, нико́гда
Коммуна́ры не бу́дут раба́ми.

„Ніколи, ніколи, ніколи“ — чує Женья рішучі голосні оклики за стіною. Вона навіть впізнає окремі голоси. Це ж говорить Максимов. Він он стоїть на якійсь великій барикаді. Навколо нього море людей. Вони тримають зброю. Женья все бачить. Стіна камери просвічується, як скло. Її теж побачили товариші. Робітники підступили до неї зовсім близько. Моня

Верний — той завжди веселий, розсудливий Моня побачив її перший і підступив зовсім близько. Він сказав (вона ясно почувала слова, впізнала його голос):

— Кріпися, Женю. Не відступай. Передай усім поневоленим, що ми не забуваємо про вас. Ще мить і ми розіб'ємо кайдани ваші, знищимо золотопогонних гнобителів.

Ось до Моні підійшов і став поруч нього ще один юнак. Він привітно простяг до Жені свої дужі, як у коваля, руки. Це ж Василь Ласкавенко, рідний, кохайний Вася... Він теж тут. Невже повернувся з Полтави?

— Чого ти приїхав? — питає Женя свого друга. — Тебе можуть схопити й знущатися так, як над нами. Тікай, тікай, швидше.

Вася відповів і вона ясно почувала слова, впізнала його голос:

— Не можу я тікати, Женю, любя моя. Комуністи не тікають від боротьби. І ви, дівчата, справжні комуністки, коли не зраджуєте революцію, не тікаєте від боротьби...

Тоді Женя відповіла:

— Любий, коханий, у мене вже немає тіла, воно суцільна кривава рана.

— У тебе є міцний дух, Женя, — відповів їй на те Вася. — На ньому немає жодної рани. Володій ним, як зброєю.

— Добре, милий, — сказала дівчина, — я так і робитиму.

Ось до стіни наблизився знайомий чоловік, з високим вкритим зморшками чолом. Це ж батько її, який теж був у пазурях контррозвідників.

— Здрастуй, тату любий. Я пам'ятаю про тебе і це надає мені сили.

— Здрастуй, доню моя, — відповів схвильований батько.

Женя ясно почувала слова, впізнала його голос.

Батько говорив:

— Будь мужня, доню. Скрізь уже горять повстання проти Денікіна.

Максимов, Моня, Вася, старий батько і всі робітники, що підступили сюди до стіни, стали вкриватися сутінками. Ось Женя бачить тільки червоний колір прапорів, що колихаються в повітрі.

До її камери підступили жінки. Змучена, худа й бліда жінка мужньо йшла уперед і тримала в руках червоний прапор.

— Це ви, мамо? — тихо спитала Женя.

І вона ясно почувала слова, впізнала материн голос:

— Так, дитино моя, — говорила мати, — я з червоним прапором іду. Бачиш, скільки нас вийшло? Бачиш, скільки серед бійців жінок і навіть дітей? Ми взяли до рук зброю. Ми переможемо, доню моя...

— Ти, мамо, теж пішла тим шляхом, що й батько наш? — перепитала Женя.

— Так, дитино моя, — відповідала мати, — я пішла тим шля-

хом, яким йдуть тепер мільйони. Ми ніколи не зійдемо з цього шляху, доню...

І Женья відповіла:

— Ніколи, мамо, ніколи. Цей шлях єдиний до сонця, до весни, до життя. Ми ще будемо жити, мамо. А тепер, мамо, йди, поспішай, а то ти вже відстала від товаришів.

Мати пішла. Горда й мужня. Червоні прапори, як вогонь горіли над морем людських голів.

Знову стало чути слова знайомої пісні:

Вставай, подымайся,
Рабочий народ.
Вставай на врага,
Люд голодный.
Вперед, вперед,
Вперед, вперед!

Стіна камери перестала просвічуватися й Женю знов оповив холодний, безпросвітний морок.

Розплющивши очі, дівчина побачила біля себе двох суворих офіцерів. Один з них тримав у руці запалену свічку, а другий щось старанно нотував до блокноту.

— Прокинулися, мамзель,— сказав офіцер з блокнотом,— а ми гадали, що ви нам розкажете дещо. Ви, здається, спали й вас відвідували ваші друзі... Це дуже приємно. Те, що треба, ми записали. Отже вам тепер лишилося тільки чистосердно дещо доповнити.

„Що я наробила?— блискавично промайнуло в голові Жені.— Невже я розмовляла сонна?“

— Просимо вас, мамзелько, дещо розповісти нам про того комісара, який приїхав з Полтави. Адже все одно він тепер у наших руках,— продовжував офіцер з блокнотом.

— Що вам від мене треба?— перепитала Женья.

— Вас знову буде допитувати полковник. Попереджаємо, небезпечний для вашого життя буде цей допит. Краще зізнайтеся нам у всьому,— відповів офіцер з свічкою.

Женья підвелася на ноги.

— Нічого я не зізнаюсь ні вам, ні полковникові,— сказала вона рішуче.

— Воля ваша,— сказав офіцер з блокнотом, невдоволено схитнувши плечем.

* * *

Осінь була рання. Рано вдарили й пекучі морози. В підвалах контррозвідки стіни вкривала поморозь: було холодно й темно.

Добармія на фронті зазнала поразку. Настрій різко падав. Оскаженілі контррозвідчики посилили терор. Збільшились смертні вироки.

18 листопада босих, напівроздягнутих дівчат вивели на вулицю. Вони були в міцному оточенні вершників і піших контррозвідників. Змучені, вони ледве переступали ногами.

Женя, знесилившись, впала на гостре замерзле груддя. Її підняли нагаєм.

— Мерзотнику, за що б'єш так? — несамовито закричала Валя й заступила собою Женю.

Контррозвідчик зухвало блиснув разками вставних білих зубів, і нагай пекуче врізався у Валіни плечі.

Дівчат волокли силоміць. Швидко стемніло. З півночі по-дув вітер...

Вітер з півночі, вітер з Москви, з радянської країни. Той вітер віяв надією і якнайдорогоцінніші ліки загоював біль ран, зміцнював дух, надавав сил.

Валя йшла трохи попереду. Голова її не була схилена. Повний презирства погляд стрічали кати від її очей. Вітер розвівав великі чорні, як ніч, коси. Коли Валя оберталась — зустрічала такий же гордий і рішучий погляд своєї подруги. Вона міцно стискала їй руки і це стискання було непорушною клятвою до кінця життя бути революціонерами, нічим не забруднити цього великого імени.

Ось вони вийшли на широке шосе.

Рідне, знайоме місто. Яке воно близьке й разом з тим далеке й непривітне. Знайомі місця — дерева, будинки, провулки. Все, все, як і раніш, лишалося на своєму місці. Тільки зовнішньо змінилося все навколо. Вражала жахлива безлюдність. Люди зрідка з'являлися на шляху. Нікому не давали зупинятися, щоб подивитись на в'язнів.

Дівчата глибоко вдихали холодне осіннє повітря. Воно було запашне й життєдайне. Повітря зміцнювало їхні сили, надавало відваги. Цього було досить, щоб не впасти на замерзле груддя, щоб з піднятою головою пройти останній шлях невеличкого, але славного життя.

Валя й Женя забули про рани, з яких сочилася свіжа, молода кров. З потроєною увагою обдивлялись вони навкруги. Ось тут вони вперше дістали своє бойове хрещення, розклеївши на паркані відозви більшовицького ревкому. А он там, де провулок з'єднується з вулицею, що веде до залізничного вокзалу, — відбулася перша сутичка Валі з офіцером. Вона спритно засипала йому махоркою очі й це врятувало її тоді.

Дівчата щільно притиснулися одна до одної. Раптом вечірню тишу порушив дужий спів. Це було так несподівано, що козаки аж здригнулися, приголомшені піснею. Дівчата заспівали „Інтернаціонал“. Вітер підхопив ту рідну мільйонам пісню й поніс далеко в чорну безодню осінньої ночі.

— Мовчать! — кричав капітан Чередниченко.

Але дівчата не слухали. З їхніх грудей линули сповнені гніву й впевненості слова:

„Ми всіх катів зітрем на порох“...

Ще з більшою силою засвистали нагаї.

... А в цей час Моня і його друзі-комсомольці на парках, стовпах, скрізь, де тільки можна було, розклеювали відозви Полтавського губпарткому:

„Надходить остання година контрреволюції. Міцніє, розгорнутим фронтом наступає героїчна Червона Армія. Горить революційним повстанням вся Україна й близько перемога.

Товариші робітники й селяни! Ви переконалися, що значить влада царських генералів, наймитів англійських і французьких імперіалістів. На своїй спині ви відчули весь тягар контрреволюції, весь жах розстрілів і повішень. Білобандити намагаються втримати владу шляхом нечуваного терору, небувалими репресіями. Але ставка контрреволюції бита. Скрізь вибухають повстання робітників і селян“.

* * *

Дніпро тисячоліттями котить у Чорне море свої бурхливі води. Коло берегів ріка вкрилася молодію кригою. Посередині ж вона вирує, шумить, немов у весняну багатоводну пору. Там ніколи не замерзає вода, навіть у найсильніші зимові морози. Це місце, коли на нього дивитись зверху, з мосту, здається велетенською, завжди розтуленою пащею...

Дівчат привели на залізничний міст й зупинили над тією прірвою, де вирувала вода.

Козаки з оголеними шаблями, збиваючись в кільце, припирали Валу й Женю до залізних перил мосту.

Залізничний міст! Дніпро! Ніколи ще вони не були такими суворими, несправедливими, як тепер. Хіба тут не проходили люди — молоді й старики? Людей не супроводжували тоді з оголеними шаблями козаки...

Далеко за чорним обрієм осінньої ночі вибухали гармати. Вогняні стовпи високо підіймалися в небо. Дівчата бачили, як після кожного такого вибуху невдоволено кривилося сухорляве обличчя капітана. Значить, то червоні громлять денікінську армію. Значить, капітан і його спільники вже відчують свою загибель, хоч і намагаються не показати свій внутрішній неспокій.

— Ну-с,—вийшов наперед капітан,—можливо тепер порозумнішали. Адже звідси ще можна повернутись... А от звідти,—капітан ткнув пальцем униз,—звідти не буде вороту...

— Хай живе Радянська Україна! — почувся у відповідь дзвінкий безстрашний голос Валі.—Прощай, Женю! — вигукнула вона, окриляючи поглядом подругу. Її пругке, вкрите болючими ранами тіло, вмить перекинулося через залізне пруття і, відірвавшись від перил, полетіло в ту прірву, звідки справді вже не було вороття...

— Хай живе радянська влада!— вигукнула Женя. Засвистіла шаблюка й вона також полинула слідом за Валею...

„Знай, товаришу,— говорила відозва губпарткому,— що твій класовий обов'язок бути в перших лавах боротьби за звільнення від проклятих золотопогонників.

Будь готовий нанести ворогові смертельний удар. Не чекай, щоб тебе кликали. Бери зброю і відстоюй свої права, свою волю, своє життя й життя мільйонів трудящих“.

* * *

Він ще молодий, хоч і набагато змужнілий. Він—це Василь Ласкавенко, секретар парткому Кременчуцького вагоно-ремонтного заводу.

Часто-часто Ласкавенко дістає з книжкової полиці збережені ним листівки 1919 року. На одній з них Василь найбільше зупиняє свій зір... Серце стискає біль. У згадці, як на екрані, відновлюються події...

Тихо відчиняються двері. Входить рум'яний, веселий хлопчик. Червона краватка встиляє його груди. Хлоп'я підбігає до батька й стискає його руку.

— Розкажи мені, тату, про тих, що оце портрети їхні я бачу на листівках.

І Ласкавенко бере сина на руки, палко цілує його, садовлячи на коліна. Починається довга й хвилююча розповідь.

За вікном, де так щедро розпорошується золоте сонячне проміння, ідуть колони робітників, колгоспників, ідуть комсомольці, молодь. Тверда їхня хода, зір—гострий, постаті—стрункі, напружені.

Пісня про наркома лине в кімнату разом з подихом весни, разом з її запашиним повітрям.

Ми йшли крізь вітри і пожари,
Пробивши кільце ворогів,
А з нами наш вірний товариш
І радощі й горе ділив.

Пісня має невидимі крила. Вона здіймається високо-високо й глибоко западає в душу. Батько й син висовуються з вікон й разом з комсомольцями співають на повний голос:

Ми знаєм, велика в нас сила,
Але хоч і прийде війна,
Нас в бій поведе Ворошилов,
Боєць, командир наш і брат.

... А навколо—скрізь зелена весна і через вінця тече всепеможне, тріумфальне життя. Рясно розцвіли оновлені сади на Радянській Україні.

Харків, 1938 р.

Григорій Кот

ЮНІСТЬ

Ми пасли коней у степу,
Розклавши вогнище, курили.
Вітри, бувало, прогудуть
І розправляють дужі крила.

І там козелики рвемо,
Проходим насип, залізницю,
І зупинившись, стоїмо:
Он пролітає дивна птиця.

Зліта над шумні проводи
І лине вгору, вище вгору.
Така висока й молода —
Вона зліта у вись прозору.

Отак летить вона, летить ...
Отак і я б хотів злетіти,
Пілотом соколом прожить,
В житті зростати, молодіти.

* * *

Вітри насупроти гудуть ...
Під хмари дужі самольоти
Мої ровесники ведуть,
Перекриваючи висоти.

Дніпропетровськ, 1938 р.

Юрій Смолич

ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ

НАРИС

На проспекті Сталіна, 42, височить величезний будинок. В ньому шістдесят квартир, — робітники, службовці, військові, студенти, особи вільних професій — цілий маленький світ. І от вже кілька місяців цей маленький світ відрізаний від світа великого — в будинку немає світла. І, дарма, що в великому світі є електростанція, є Харенерго, є управа житлового фонду, є Райрада, Міськрада, є Виконком, дарма, що до всіх цих інстанцій мешканці будинку зверталися неодноразово — світла так досі й нема. Тоді мешканці вирішають звернутися до свого депутата.

Депутат вислухує заяву, встає й іде. Він іде сам. Раз такий великий людський колектив протягом такого великого часу не спромігся дійти свого, то вже й депутат не покладається ні на телефон, ні на папір, ні на секретаря. Він іде сам на електростанцію. Потім він іде до Харенерго. Потім до Міськради. До Виконкому.

Депутат з'ясовує все сам. Він розпитує, дізнається, розбирає справу. Все ясно. Все поладовжено. Тепер вже світло буде... За кілька днів депутатові трапляється проходити по проспекту Сталіна, повз будинок номер 42. Він спиняється, заходить у під'їзд і повертає вклучатель. Він дивиться на лампочку над під'їздом. Лампочка не спалахує. Світла нема.

Тоді депутат простує до зупинки, сідає в трамвай і іде. Їде до Виконкому, до Міськради, до Харенерго, на електростанцію. Їде сам.

Я знайомлюся з депутатом у приміщенні Райпарткому. Райпартком — це місце, де схрещуються всі путі, якими їздять і ходить депутат.

Віктор Николаевич Савченко — один з наймолодших віком депутатів Верховної Ради УРСР. Стрункий і жвавий юнак в синій спецівці — він заскочив оце до Райпарткому просто з цеху, в перерву. Він весело киває до кожного, і всі так само весело — всміхаючись і розцвітаючи — вітаються до Віктора Миколаєвича. А втім, і він сам, і всі товариші ніяк не звикнуть, що він — Віктор Миколаєвич. Він — Віктор.

В руках Віктор тримає розгорнутий записник. На сторінках довгі і вузькі стовбці нотаток. Це — записано справи, які йому треба з'ясувати і розв'язати, справи, з якими звертаються до депутата Савченка його виборці. В робітника Нестерцова завалився будинок — в аварійному порядку товаришеві треба влаштувати приміщення. В посьолку імени Артема є три пивні, але жодного молочарського кіоску. Старий кадровик-пенсіонер домагається в Соцзабезі перегляду його пенсійної справи. У відомого скульптора В. — кабальний договір з скульптурними майстернями. Група споживачів нарікає, що в „Гастрономі“ на розі обважують покупців. Удова-прибиральниця просить влаштувати сина до трудової колонії. І так далі, і таке інше — аж двадцять записів тільки на сьогодні. А поміж них і такі дрібниці, як перевірка штрафу, накладеного міліціонером на когось у трамваї.

Наша розмова з Віктором Миколаєвичем починається, приблизно, так:

— Але ж вас дуже завантажують всякими дрібницями.

— Н-да...

— Хіба це не заважає тим основним, великим і принциповим справам, які ви виконуєте, як депутат?

— А що таке „дрібниця“? Все велике складається з дрібного. Кожну деталь треба добре приладнати на своєму місці, щоб велике було без дефектів. Інколи тільки через дрібницю і побачиш, яка така є велика справа. — Віктор Миколаєвич знову виймає свій записник. — От, скажемо, пенсії. Дуже і дуже багато звертаються до мене наші старички з проханням переглянути їхні пенсійні справи. В кожному окремому випадку ці „дрібниці“ органи Соцзабезу можуть легко розв'язати і без втручання депутата Верховної Ради. Але знаєте що мені стало очевидним? Наші закони про пенсії заведено ще двадцять шостого року. Від того часу ми вже встигли побудувати соціалізм. І в пенсійній системі багато чого не відповідає нашому сьогодні. Я спеціально зайнявся цією справою, я вивчаю її і збираюся подати до Верховної Ради цілу низку принципових пропозицій щодо цього.

Віктор Миколаєвич раптом заходиться сміхом.

— Вчора у нас, на Рашковій дачі, посварилися чоловік з жінкою — поважні вже, знаєте, такі, статечні люди. Вони прийшли до мене, молодой людини, щоб я розсудив їх як депутат Верховної Ради. Дрібниця це чи велике? Зважте всю глибину довір'я громадян до верховного органу влади, до свого депутата, якщо до нього звертаються з такими делікатними справами. Нема нічого дорожчого за довір'я.

Товариші-робітники звертаються з своїми справами до депутата Савченка просто в цеху, в завкомі, в комсомольському комітеті. Виборці пишуть йому листи, спиняють просто на вулиці, інколи приходять додому. Раз на п'ятиденку,

в приміщенні Райради Савченко має приймальний день. По-між відвідувачів чимало приходять з судовими апеляціями. Тому депутат Савченко встановив так, що на його прийомі завжди присутній член суду, який тут же на місці дає пояснення.

Звичайно, тут не обходиться без курйозів. Громадянин Н апелював до депутата Верховної Ради з проханням захистити його інтереси в позові до заводу за „вимушений прогул протягом трьох років“. Савченко взявся до справи особисто, він вивчив справу докладно і став на захист інтересів. Позивач, справді, три роки тому був звільнений з заводу за... систематичні прогули. Депутат Верховної Ради відмовився захищати „інтереси“ свого виборця. Адже, депутат Верховної Ради пильнує особистих інтересів радянських громадян, виборців, пильнує і інтересів цілої соціалістичної держави. А її інтереси це священні інтереси радянських громадян.

— Так,— згоджується Віктор Миколаєвич,— чимало справ, з якими приходять до мене, є наслідком не скрізь доброї роботи нашого низового радянського апарату, і розв'язати їх легко і просто. Але втручання депутата зовсім доречне. Я допомагаю моїм виборцям, виборцям, які довірилися мені — це раз. І я вивчаю роботу низового апарату, я допомагаю йому, я допомагаю його поліпшити — це два. Так?

— Так. Але справ у вас так багато. Ви доручаєте окремі комусь?

— О, мені дуже допомагають мої товариші-комсомольці. Але чи треба доручати те, що ти можеш зробити сам? Доручити, це значить — перевірити негайно, чи виконано. Світло в будинку на проспекті Сталіна, 42,— закінчує Віктор Миколаєвич,— буде завтра чи післязавтра. Там, знаєте, справа в лічильниках, а вірніше, в управдомі. Він, знаєте, все передоручає комусь купити лічильники, а вони бувають в магазинах не щодня,— я їздив вже по магазинах. Був і в Харенерго, і в Торговельному відділі Міськради, і в міліції — не за лічильниками, тут справа принципова: про роботу торгової сітки та боротьбу з спекулянтами, які випереджують управдомів і несуть лічильники на базар.— І Віктор Миколаєвич знову весело сміється і жартує.— Я, знаєте, люблю і походити і побігати. І інших до цього агітую. Я ж, знаєте, бігун. Коли, бувши в армії, я вчився в школі імені ВЦВК у Кремлі, то на батальйонному забігові на п'ять тисяч метрів я дістав першу премію. От для футболу, правда, мені зараз бракує часу, зате, знаєте, тільки вільна хвилина — я зразу ж на турнік чи паралельні бруси. І бігу я теж не залишаю. От нещодавно, якраз напередодні виборів мене на депутата, був у нас загальнозаводський крос на тисячу п'ятсот метрів. Бігло дві тисячі сімсот.— Віктор Миколаєвич захоплено шаріється.— Ні, ви уявляєте, біжить три тисячі чоловіка, юнак

до юнака, вся наша комсомольська молодь. Які бугуни! Яка краса! Які вигартовані і здорові хлопці та дівчата!

— І хто ж прийшов першим?

— Першим?—Віктор Миколаєвич шаріється знов.—Першим хто прийшов?.. Та я прийшов першим...

З фаху товариш Савченко модельщик. І дарма що років йому зовсім не багато—він один з найкращих модельщиків у величезному модельному цеху нашого індустріального гіганта з кількома десятками тисяч робітників. Модельщик і батько Віктора Миколаєвича.

Віктор Миколаєвич народився в 1911 році. Змалку, ще до закінчення семирічки, він почав вчитися коло батька теслювати. Потім робив чорноробом на будівництві, далі теслею і, нарешті, прийшов до заводу у модельний цех, у тридцятьому році. Вступ до КСМ і школа кваліфікації—з цього й почалося робітниче життя Віктора Миколаєвича. В армії Віктор Миколаєвич став командиром бойової машини. Він закінчив школу імені ВЦВК, і був в охороні Кремля.

Можливість в умовах виконання своїх обов'язків постійно бачити керівників партії та уряду, вождів трудящих, чути їх у виступах та діловому щоденному житті й побуті—хвилювала Віктора Миколаєвича надзвичайно. Ось у величезному дортуарі школи робить чергову доповідь про міжнародний стан почесний курсант школи, всесоюзний староста, Михайло Іванович Калінін. От повз юнака-червоноармійця на варті біля вхідної брами швидко проходить, поспішаючи почати свій трудовий день, голова Раднаркому, керівник Радянського Уряду, Вячеслав Михайлович Молотов, і привітно киває виструнченому юнакові. А ось розводять караули на внутрішню, на зовнішню охорону цитаделі більшовицької країни, Кремля, і назустріч з машини виходить той, чие ім'я хвилює і запалює серце кожного трудящого в усіх країнах великого світу. Назустріч курсантам він широко посміхається і вітально підводить руку вгору...

І, стоячи в хвилюючій варті біля мавзолею генія віків, Володимира Ільча Леніна, Віктор Миколаєвич розмишляє про життя і безсмертя—про прекрасне життя і прекрасне безсмертя.

Повернувся на завод, до верстата, Віктор Миколаєвич ударником і стахановцем. Сьогодні мрія Віктора Миколаєвича, що весь цех от-от стане стахановським. Перспективи й можливості до того найширші—адже от вже два місяці, якраз відтоді, як він став депутатом Верховної Ради, Віктор Миколаєвич кращий модельщик цеху—зробився замначцеху. Минулі роки цех працював непогано, адже в ньому робив Віктор Миколаєвич, а з ним ще десятки таких же чудових майстрів, як і він. Та раз-у-раз цех все ж таки не виконував плану. Вороги народу і сюди закинули свої мерзенні руки.

Робітничий колектив, на чолі з комуністами та комсомольцями, а поміж них одним з перших і Віктор Миколаєвич — викрили і розкрили підлі підступи ворогів. В перший місяць роботи Віктора Миколаєвича замнач цеху — то був липень — цех дав 159 процентів плану. Другий — серпень — тільки минув і двадцять п'ятого числа вже був виконаний місячний план.

Віктор Миколаєвич пояснює мені в чому річ.

— Розумієте, яка „дрібниця“ руйнувала справу? Інженер-технолог сидів у конторі і „доручав“ звіти: зроби так, перероби сьак! І волокита з кресленням та моделями поміж цехом та конторою коштувала нам безліч грошей — на самій деформації моделей ми втрачали величезну суму грошей: шістнадцять процентів до фонду зарплати! Тепер ми посадили технолога в цех. Ні, — всміхається Віктор Миколаєвич, — сидіти йому не доводиться. Він ходить у нас від верстата до верстата, всі вказівки робить в ході роботи, і навіть якщо треба змінити креслення, то він креслить тут же. І от на деформації ми вже не губимо майже нічого, майже абсолютний нуль. Зараз у нас вахта імени двадцятиріччя ВЛКСМ. Кононенко взяв двісті зобов'язання двісті процентів, а виконав триста. Ябловський взяв двісті, а виконав двісті двадцять. Єременко взяла двісті і двісті ж дала. Хіба ж не стахановським буде у нас весь цех? Ми створюємо зараз трудоемкі бригади. І от за яким принципом...

Віктор Миколаєвич присуває записник і бере олівець...

Втім, наше місто добре знає Савченка не тільки як славетного модельщика, як прекрасного стахановця, як свого обранця - депутата. Робітник - виробничник, Віктор Миколаєвич Савченко — відомий скульптор, різьбар. Чіткі й точні контури індустріальних моделей закохали модельщика в пластичні мистецтва — в форми і барви, в перспективу і тіні. Ще бувши в армії у Москві, курсант - червоноармієць Савченко всі вільні години зачарований простоював по художніх галереях перед Роденом і Бурделем. Він взяв до рук пензль і палітру, молоток і різець. Людське тіло — прекрасне. Яка насолода відтворити в глині чи дереві оце сплетіння напружених м'язів, виобразити в формах і фарбах думки і бажання, які тебе хвилюють. Увічнити благородні образи і радісні сюжети нашої неповторної епохи! Повернувшись на завод, Віктор Миколаєвич без відриву від виробництва закінчив художню школу.

На виставці „Історії партії“ в учбовому комбінаті заводу ми стоїмо перед останніми роботами скульптора Савченка. Барельєф Маркс - Енгельс - Ленін - Сталін. Постать Леніна під час виступу на Фінляндському вокзалі. Профіль Сталіна в тиссяча дев'яносто третьому році.

Зверніть увагу на постать Леніна. Скільки тут від натхнення скульптора і від майстерства модельщика. Постать взято

в експресії, в динаміці душевного руху — вона вся вперед, вся за тими вогнистими словами, які щойно кинув у людський натовп геніальний промовець. Слабше вдалося скульпторові лице. Масштаб зв'язав його різець. Адже композиція речі — для великого монументу, а півтораметровий розмір статуї обмежив можливості для розробки обличчя. Але погляньте тепер на виконання, на те, як під матовим лиском лаку ледь-ледь різьбляться ниточки склеїв окремих деталей фігури. Яка точність, яка ювелірність роботи! Це — від майстра-модельщика. Тепер перейдіть до барельєфа Сталіна. Цей живий, прекрасний образ особливо вражає. Гляньте на очі — живі, повні пристрасті і вогню. А сміливий, чіткий контур профіля і м'якість спаду м'язів від щок до шиї? Цей барельєф робила сильна рука вправного скульптора.

Але сьогодні в хатній бібліотечці Віктора Миколаєвича поміж книжок — не тільки історія мистецтв, не тільки монографії про великих скульпторів та видатних майстрів пензля. Поміж них багато політичної та економічної літератури. Бо Віктор Миколаєвич готується вступати до Промакадемії. Треба ж бути і майстром, радянським митцем, і — командиром соціалістичного виробництва.

І — чи гортаючи сторінки книжок Віктора Миколаєвича, чи стоячи перед його скульптурами, чи спостерігаючи його біля верстату — мимоволі з хвилюванням замислюєшся: де ж та, віками втовкмачувана в людську психіку, брехлива грань між працею фізичною та розумовою? Де вона?

Її створили експлоататори-капіталісти. В соціалістичній країні вона зникає, вона вже зникла. Радянська, вихована Ленінською Комуністичною партією, виплекана Сталінськими турботами щаслива молодь — вже не знає цієї грані. Вона не знає навіть — що то таке за грань. І може, саме в цьому — найбільше щастя молодій людині нашого часу.

І за це щастя, за величезне щастя рости й розвиватися вільно і повно, за щастя жити в комуністичному суспільстві наша молодь піде в пристрасний бій, знищить кожного, хто посмів би зазіхнути на державу трудящих, на дружбу вільних народів, на соціалістичне будівництво, на Сталінську Конституцію, велику хартію людського існування.

Для цього Віктор Миколаєвич і став командиром бойової машини. Для цього ж і його брат-командир охороняє зараз радянські землі і соціалістичну державу від підступів ворогів на Афганському кордоні. А молодша сестричка Шура, якій сьогодні тільки тринадцять років, вже закінчила семирічку. Вона прийшла до сусідньої школи, де є восьмий клас, і подала заяву про вступ.

— Тільки тринадцять років? — здивувались педагоги, — тоді ми не можемо прийняти вас до восьмого класу.

Тоді Шура витягла похвальну грамоту за закінчення се-

мирічки, похвальні грамоти за блискучий перехід щороку з класу до класу. Вона відмінниця.

— Такий пуп'яшок! — сміється Віктор Миколаєвич, — а вже має середню освіту. З неї мабуть буде професор комсомольського віку.

Фонвізінські недорослі, Ремарківське гарматне м'ясо — покоління молоді феодальних, буржуазних, капіталістичних суспільств — ви ж ще не зникли з лиця землі, ви існуєте ще по країнах визиску і фашизму! Погляньте на комуністичну молодь, яку вирощують вільні народи радянських соціалістичних країн.

Віктора Миколаєвича спляють. От прийшов виборець, старий кадровик трамвайного парку до свого депутата, комсомольця Савченка, прийшов разом з дочкою, кондуктором трамваю. Їй зроблено складну пластичну операцію на обличчі. Модельщик Савченко уважно дивиться на пластично змінений контур черепа, і око скульптора вже осягло які складні анатомічні зміни проробив тут різець хірурга. Але зараз потрібно вже око медика. Оце почервоніння, оця припухлість, оця деформація нових, дбайливо створених ножем хірурга ліній — чи це не ознака несподіваного, загрозливого запалення?

Депутат зводиться і негайно викликає машину. Разом з дівчиною та її батьком він їде до хірургічної лікарні. Він не помилився — лікар, юний хірург, негайно кладе хвору до палати. Потрібна спішна повторна операція. Але юний хірург хвилюється, він збентежений. Операція дуже відповідальна, а шеф лікарні, відомий професор-хірург якраз у від'їзді. Звичайно юний хірург може зробити операцію сам, він знає цю операцію, він її добре вміє, він зовсім певний за прекрасний результат, але... може батько хворої і сама хвора не довіряться йому, такому ще юному хірургу?..

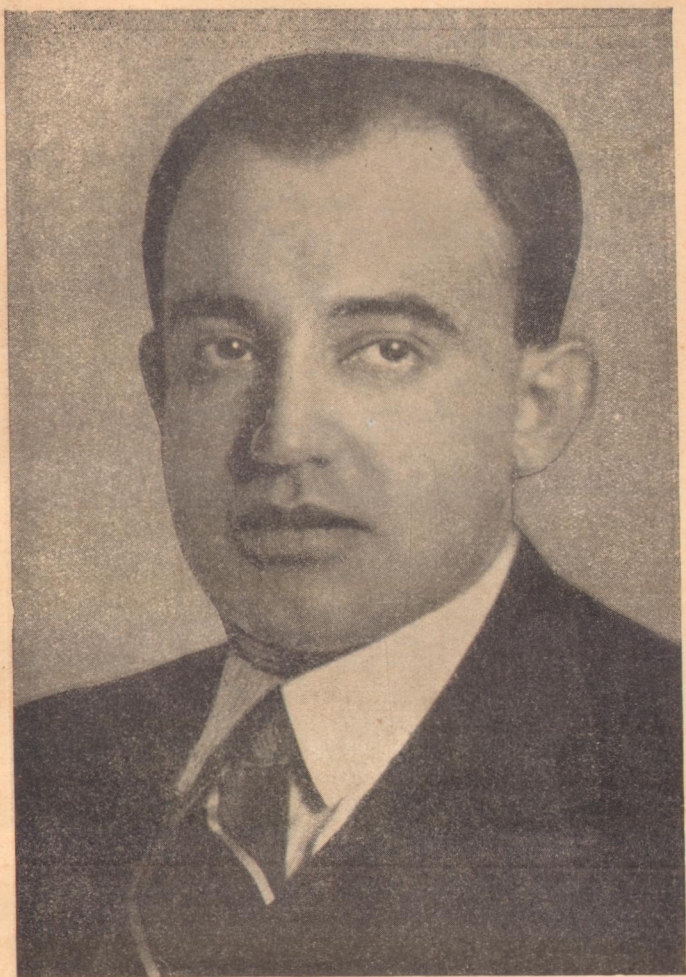
— Ми довіряємо вам, — каже Віктор Миколаєвич, — робіть своє діло.

— Ми довіряємо вам, — говорять і батько з хворою дочкою.

Юний хірург швидко і впевнено простує до операційної.

Ввечері на Рашковій дачі допізна, до місяця, а може й пізніше, заходиться, захлинається голосистий і ніжний баян. Класичні опуси змінюють старовинні народні думи, потім вибухає бадьора сучасна пісня, і знову бренять мелодії світової музичної класики. Сусіди ширше одчиняють вікна, дівчата виходять за ворота, на розі притих гурт стариків.

То депутат, Віктор, закінчивши свою робітну днину і в цеху на заводі, і в райраді, і в скульптурній майстерні, і в своїй кімнаті над книжкою — сів біля вікна і торкнув лади свого нового щойно придбаного, чудового баяна. До музики він великий охотник і не абиякий мастак.

*Депутат Верховних Рад СРСР та УРСР, заступник
Голови Верховної Ради УРСР вихованець Ленінсько-
Сталінського комсомолу*

драматург

ОЛЕКСАНДР КОРНІЙЧУК

*Депутат Верховної Ради УРСР стахановець Харків-
ського заводу імені Комінтерну*

комсомолец

ВІКТОР САВЧЕНКО

ГЕЙ, ЖИТТЯ ВЕСЕЛЕ НАШЕ!

Гей, музики, танкової,
Щоб земля тряслась, гула,
Щоб трояндами барвисто
Наша молодість цвіла.

Музиканти, як заграють,
Так молодіж — танцювать.
Вітерець відносить поли,
Та підбори цокотять.

Як же нам не веселитись,
У такий веселий час!
Сталін — вчитель геніальний
Научає жити нас.

Гей, музики, веселіше!
Веселитись чого є!
Конституція велика
Нам права на це дає.

Майорять хустки червоні,
Щоки свіжістю пашать.
Гей, життя веселе наше!
Як же тут не танцювать!

Записано в Лебединському районі.

Юрій Костюк

ОБРАЗ ЛЕНІНА В ТВОРЧОСТІ ОЛ. КОРНІЙЧУКА

У січні 1925 року до редакції газети „Більшовик“ (орган Київського губкому КП(б)У та губвиконкому) прийшов двадцятирічний юнак — комсомолец. Юнак приніс до друку свою першу літературну спробу — оповідання про Леніна — „Він був великий“. У номері згаданої газети, присвяченому першій річниці смерті генія людства, вождя Великої Соціалістичної Жовтневої революції Володимира Ільїча Леніна, це оповідання було надруковане.

Так розпочалась літературна діяльність юного робітфаківця — сина робітника залізничника, тепер відомого українського радянського письменника Олександра Корнійчука — депутата Верховних Рад СРСР та УРСР, заступника Голови Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки.

„Була велика буря. Вітер гнав хвилі снігу, збивав з ніг, засліплював очі й ніби хтів поховати під срібним оксамитом маленькі хати невеличкого села Грушки. Вечоріло і ніч охоплювала в свої обійми землю“.

Такий пейзаж незабутніх січневих днів 1924 року постав у пам'яті молодого початкуючого автора, коли він узявся за перо. Стислий, виразний малюнок розбурханої стихії в оповіданні Ол. Корнійчука про Леніна психологічно мотивовано підготовляє читача до сумної звістки, яку приніс на збори незаможників комсомолец із міста.

„Горіла маленька лампка на столі сільради, а за столом сидів комсомолец Наровлянський. Його обличчя дійсно було сумне. Впдовж стіни з двома-трьома портретами та календарем сиділо душ п'ятнадцять комнезамів. Вони поважно тягнули „бакун“ і хмари синього диму носились по кімнаті.

— Здається всі? Збори одчинено,— оголосив голова КНС.

Перше слово комсомольця.

Комнезамці припинили балачку і навіть покинули смоктати цигарки.

— Товариші! — почав Наровлянський. — Сьогодні ми понесли велику втрату. — Голос його дрижав і видно було, як він силкувався перемогти хвилювання.

— Леніна нема, він помер у вівторок о шостій годині сорок п'ять хвилин...

Здригнули комнезамці. Звістка кулею пройняла серця робітників землі.

Сумна звістка про смерть Леніна приголомшила. — „Його нема!“ — „Та як же?“ — „Нема, і що ж тепер?“ — Такі вигукки збентежили прибитих великим горем трудящих людей. Але справа Леніна живе. І біль важкої втрати,

і воля до дальшої боротьби за ленінськими заповідями виливається у натхненому співі „Інтернаціоналу“.

Після смерті Леніна радянський народ ще міцніше згуртувався навколо партії більшовиків, неприступною стіною став проти ворогів під водительством друга і соратника Володимира Ільїча великого Сталіна. Ол. Корнійчук показує це через зображення поведінки, змалювання переживань незаможника Коржа.

„Йшов Корж вулицею ... Рука міцно стискала рушницю і пальці захолили на затворі. Перед очима стояв портрет того, хто дав волю і розкрив очі до світла“.

І вже дома незаможник Корж розповідає своєму синові Василькові, який він був великий — Ленін — вождь усього людства.

„Та й що ж, татку, якщо скласти цілу купу дядьків Михайлів, то буде більший той, що помер?“ — запитує маленький Василько. Батько відповідає:

— „Так, сину! Правду кажеш... Тисячі, мільйони до купи складених Михайлів наших і чужих — це і є Він ...

А в голові ворушилась одна думка —

Нас мільйони!“

Таких висновків, усвідомлення значення Леніна, як вождя мас, доходить герой першого оповідання Ол. Корнійчука — рядовий селянин -незаможник.

До цієї теми — усвідомлення українським трудящим народом, що єдиний шлях до соціального й національного визволення, це шлях, вказаний Леніним, Ол. Корнійчук повертається знов, уже дозрілим художником у таких своїх п'єсах, як „Загибель ескадри“ і особливо „Правда“.

П'єсу „Загибель ескадри“ Ол. Корнійчук побудував на матеріалі запеклих класових боїв за велику соціалістичну революцію на Україні років громадянської війни. Трагічна загибель чорноморської ескадри, — потоплення бойових кораблів революційними матросами за мудрим наказом більшовицької партії, великого стратега і тактика В. І. Леніна, як єдино вірний вихід із становища, що склалось у конкретно-історичних обставинах періоду брестського миру, — ось ті історичні події, що ожили перед радянським глядачем у п'єсі нашого драматурга. Велетенська робота Чорноморського комітету більшовиків в організації боротьби проти провокаторської діяльності представників контрреволюційної центральної ради, боротьби проти анархічних настроїв розкладницьких дрібнобуржуазних елементів, мобілізація революційних матросів на виконання наказу Леніна про потоплення чорноморської ескадри, — відображені в п'єсі, — є зразок високої партійної дисципліни більшовиків. На цих зразках більшовицької організованості, стратегії і тактики партії Леніна — Сталіна в боротьбі за здійснення диктатури пролетаріату, змалюваних у „Загибелі ескадри“, виховується радянський глядач, наша молодь у дусі комунізму.

Чому партія більшовиків пішла на такий страхітливий захід, як потоплення чорноморської ескадри?

На це чітку відповідь дає шифрована телеграма Леніна за червень 1919 року, текст якої вдало використав драматург у самій п'єсі.

„Дорогие товарищи! Германия ультимативно требует от нас возвращения флота в Севастополь, не давая никаких гарантий, что он не будет захвачен ими или Украиной, кроме бумажных. Наш морской представитель мирной

делегации в Киеве донес, что немцы требуют участия нашего Черноморского флота в войне против союзников, на что Украина склонна согласиться. На наше предложение немцам оставить в Новороссийске под гарантию, что оттуда не выйдет, дан отрицательный ответ. Все дипломатические попытки обеспечить Черноморский флот в Новороссийске оказались тщетны. При таких условиях и при беззащитности Новороссийска с суши принято решение уничтожить суда в Новороссийске, чтобы они ни в коем случае не могли быть использованы Германией. Срок немецкого ультиматума истекает 14 июня. Ввиду германского ультиматума правительство сочло себя вынужденным согласиться на возвращение судов в Севастополь. В этом смысле вам будет послан нешифрованный приказ, но вы обязуетесь его не исполнять и считаться только с настоящим предписанием, — флот должен быть уничтожен. Моряки обязаны понять, что правительство решается на эту страшную меру только потому, что другого исхода нет. Ульянов - Ленин¹.

Отже, як бачимо, дорогою ціною, потоплення Чорноморської ескадри, більшовицька партія, Ленін врятували пролетарську революцію. Трагічна розв'язка у п'єсі „Загибель ескадри“, таким чином, обумовлена історичною необхідністю, і, з погляду перспектив соціалістичної революції, несе в собі перемогу.

В центрі подій трагедії, величних подій на грані двох епох людства, незримо присутній головний герой цього твору Корнійчук: геній пролетарської соціалістичної революції — Ленін. Це він, це його більшовицька воля керує роботою партійного комітету Чорного моря, спрямовує революційний запал бойових моряків на самовіддане виконання трагічного заходу — потоплення рідних кораблів в ім'я революційної доцільності.

Через оповідання, в якому змальовується велич Леніна, як вождя трудових мас, і сум цих мас при першій звістці про смерть Володимира Ільїча, через п'єсу „Загибель ескадри“, в якій події громадянської війни освітлені генієм Леніна, де партійна воля і світлий розум більшовицького стратега впевнено ведуть революцію — цей локомотив історії — вперед, до перемоги соціалізму, — Ол. Корнійчук щільно підійшов до нового ще складнішого завдання. В п'єсі „Правда“, присвяченій подіям Великої Соціалістичної Жовтневої революції, наш драматург відобразив Леніна на сцені. Образ Леніна Корнійчук подає на фоні героїчних жовтневих подій 1917 року.

Український селянин Тарас Голота, який гинів три роки в окопах імпералістичної війни, двічі поранений, тричі контужений, коли сталася Лютнева революція, утік з фронту.

„Казали, — розповідає Тарас Голота, — землю дадуть, слободу. Збрехали. Почали ми міряти панський лан, торжество, пісень співали про слободу, потім пішли за хлібом, а надвечір приїхала комісія з городу, козаки. Якийсь панок - революціонер довго говорив нам про слободу, а потім козаки били нас цілу ніч, як скотину, так під ранок я ледве придушив вартового і втік“...²

Вирвавшись із лабетів каральної експедиції Тимчасового уряду, Тарас Голота вирішує податися шукати правди... аж у Сибір. Але цю правду він — український селянин - бідняк — знаходить у дружбі з російським робітником Кузьмою Рижовим, у спільній з ним боротьбі проти ворогів соціа-

¹ Цитовано за п'єсою Ол. Корнійчука „Загибель ескадри“.

² Ол. Корнійчук — „Правда“, Держлітвидав, 1937 р.

лістичної революції, в боях за диктатуру пролетаріату. Цю правду він — український селянин — знаходить у Смольному, коли зустрічається з Леніним, який і рекомендує його до лав партії більшовиків.

Тарас (спинився коло дверей). Товариш Ленін, у мене до вас просьба. Ленін. Що, товаришу?

Тарас. Запишіть мене у вашу партію, бо, може, вб'ють, то невдобно буде помирати...

Ленін (посміхнувся). Вмирати не треба, треба перемагати. Товариш Рижов, ви знаєте його добре?

Рижов. Стоючий чоловік, Тарас, і наш у всіх смислах.

Ленін (пише в блокноті і говорить). Просить ЦК прийняти українського селянина - бідняка Тараса...

Тарас. Голота.

Ленін. Тараса Голоту в день повстання... Рекомендують пролетарії Кузьма Рижов і Володимир Ленін. Вітаю вас, товариш Голота.

Тарас. Дякую, товариш Ленін. Довго шукав я правди і тут найшов її. Веди, Кузьма, тепер ми знищимо усе, що стане на дорозі нашій.

Кузьма (покавав руку на плече Тарасу). Ходім, Тарас.

Вийшли, Ленін дивиться їм вслід.

Аврововець. Ребята бойові.

Ленін. З ними, товаришу, можна перебудувати цілий світ¹.

У розмові Леніна з селянином Тарасом Голотою, робітником Кузьмою Рижовим драматург розкриває образ вождя, як товариша, друга трудящих. Саме це, як позитивну рису, підкреслює Н. К. Крупська у своїй статті „Про п'єси, присвячені Жовтню“:

„В п'єсі „Правда“ дуже добре задумано протиставлення образу Керенського образу Леніна. Керенський, повний зарозумілості, повчає, безглузді накази дає, Ленін переконує, розтлумачує, що і як треба робити. Керенський — колишнє начальство, Ленін — товариш².”

У сцені телефонної розмови Ільіча з Сталіним автор скупими, але яскравими рисами окреслює образ Леніна, як вождя і натхненника збройного повстання у жовтні 1917 року. Присудом народу звучать у цій сцені історичні пророчі слова Леніна про підлих ворогів справи пролетаріату Каменева і Зінов'єва:

„Революція пройде повз них“.

В п'єсі „Правда“ драматург показує Володимира Ільіча на трибуні II-го з'їзду Рад. І знову перед глядачем живий Ленін — палкий трибун, полум'яний революціонер - більшовик. Просто і ясно говорить він про історичне значення Жовтневого перевороту, про союз робітничого класу з селянством, про створення трудящими свого власного органу влади — радянського уряду...

З ім'ям Леніна зв'язаний початок літературної діяльності Ол. Корнійчука, з ім'ям Леніна зв'язаний його творчий розквіт, як талановитого українського радянського драматурга, вихованого Ленінсько - Сталінським комсомолом, партією Леніна — Сталіна.

Київ, 1938 р.

¹ Ол. Корнійчук — „Правда“, 1937 р., стор. 86 — 87.

² „Правда“ № 341, 13-XII 1937 року, стор. 4.

Олександр Корнійчук

ДО 125-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Т. Г. ШЕВЧЕНКА¹

Сьогодні ми, представники української радянської інтелігенції — письменники і композитори — зібралися на могилі славного сина українського народу Тараса Григоровича Шевченка, щоб вшанувати світлу пам'ять поета, мислителя, борця - революціонера.

Вільний, щасливий народ Радянської України, разом з усіма народами нашого багатонаціонального великого Радянського Союзу, готується відсвяткувати 125-річний ювілей з дня народження свого геніального сина.

Кріпак Шевченко, що відчув на собі весь жах царської деспотії, піднісся на вершину передової прогресивної культури, щоб віддати все своє життя, весь свій великий талант трудовому народові.

„Він вийшов з народу, жив з народом і не тільки думкою, але обставинами життя був з ним міцно й кровно зв'язаний“, — так писав про Шевченка Добролюбов.

Повертаючись з 10-річного заслання, де Тарасові Григоровичу Шевченку довелося пережити жахи паличної дисципліни, нескінченні образи, Шевченко пише:

„... все роды унижения и поругания прошли, как будто не касаясь меня... Мне кажется, что я точно тот же, что был и десять лет тому назад. Ни одна черта в моем внутреннем образе не изменилась“.

З великою гордістю говорить Шевченко, що ніякі муки не переборили його революційного духу. „Караюсь, мучаюсь, але не каюсь“.

Українські поміщики, націоналісти ненавиділи Шевченка, вони ще за життя поета робили все, щоб відірвати його від народу, від революційних дій, але ні царська тюрма, ні улеслива отрута українських націоналістів, ніщо ні на хвилину не похитнуло великого борця - поета.

Він вийшов з трудового народу, був з ним і залишився з ним навіки. Він ненавидів споконвічних ворогів українського народу — українських, російських, польських поміщиків. Він закликав сталити обух і добре вигострити сокіру проти царя і його сатрапів. Він закликав український народ до нещадної боротьби проти його найлютіших ворогів — польської шляхти:

„Чом я не сторукий ?
Дайте ножа, дайте силу,
Муки, ляхам, муки !

¹ Промова на мітингу в Каневі 9 - IX ц. р. „Літературна Газета“, № 42, 1938 р.

Муки страшної, щоб пекло
Тряслося та мліло !"

У великий Жовтень український трудовий народ з допомогою великого російського народу, під керівництвом великої партії Леніна — Сталіна, розгромив всіх своїх віковичних ворогів, вперше в історії завоював щастя і радість на оновленій землі. В сузір'ї братніх республік великого Союзу РСР пишно розцвіла Радянська Україна.

З цього історичного місця, де ми зараз зібралися, з цієї могили великого поета - революціонера, який віддав своє життя на благо народу, ми бачимо щасливу землю, де назавжди зникли сльози й горе народне, землю, де бує сонячне життя, створене нашою партією більшовиків, партією Леніна — Сталіна.

Ім'я великого Тараса рідне, близьке, любиме для всіх народів неосяжного Радянського Союзу.

Від імени урядового ювілейного Шевченківського комітету я звертаюся до радянської інтелігенції — до письменників і композиторів із закликом: гідно вшанувати пам'ять великого поета. Найкращим пам'ятником поетові будуть твори, присвячені Тарасові Григоровичу Шевченку, твори, гідні його світлої пам'яті.

НОВІ ДОКУМЕНТИ ПРО Т. Г. ШЕВЧЕНКА

РІДКІСНИЙ ПРИМІРНИК „КОБЗАРЯ“ 1845 РОКУ

В Черкаській краєзнавчій н.-д. музеї знаходиться примірник книжки переписаних від руки творів Т. Г. Шевченка, нелегально розповсюджуваної за часів великого поета.

Книжка „Кобзар“ переписана рукою особистого приятеля Шевченка — Честахівського (він ствердив це своїм підписом на останній сторінці книжки), що, як відомо, був одним з найбільших ініціаторів і організаторів похорон поета біля міста Канева.

До книжки ввійшли найбільш революційні поезії Шевченка, наповне-

ні жагучою ненавистю до самодержавно-поміщицького ладу, глибокою любов'ю до трудового народу колишньої царської Росії, палкими закликами до боротьби, до визволення.

Серед них (усього 10 поезій): „Все йде, все минає“, „У всякого своя доля“, уривок з поеми „Гайдамаки“, поеми: „Сон“, „Кавказ“, „Заповіт“, „Холодний Яр“.

Книжка довго ходила по руках після смерті поета, служачи засобом пропаганди революційних ідей і популяризації геніальної творчості поета.

ІНТЕРЕСНИЙ ДОКУМЕНТ

В Черкаській Державній Історичній Архіві знаходиться інтересний документ-лістівка, що свідчить, як в напружені часи громадянської війни (1920 р.), одбиваючи полчища іноземних інтервентів, знищуючи внутрішнього ворога — контрреволюцію, молода Радянська влада водночас шанобливо відзначала день народження великого, народного поета, борця за самодержавством, поміщицтвом Т. Г. Шевченка.

„Наказ № 13. Військово-Революційний Комітет Черкащини в пошану пам'яті славетного і незабутнього народного поета — борця за долю пригноблених народів, батька і кобзаря Т. Г. Шевченка, наказує всім Радянським установам, фабрикам, заводам, професійним спілкам (союзам), всьому робітництву та селян-

ству міста і повіту урочно і велично святкувати день 26 лютого ст. ст. (10 березня н. ст.), як народне, державне, культурне і революційне свято.

Усе місто повинно бути прикрашено червоними прапорами, робітники і селянство, спілки та державні установи повинні подбати про влаштування по шкільних, народних та робітничих аудиторіях урочистих вистав, літературно-вокально-музичних ранків з читанням рефератів про життя і діяльність Т. Г. Шевченка“.

„В сім'ї великій, в сім'ї вільній, новій“ український народ гідно шанував пам'ять свого вірного сина, палкого, непримиренного борця з ворогами народу, геніального художника, кобзаря Т. Г. Шевченка.

М. Базилівський.

87201

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО

Київ, Пушкінська вул., № 8

ВІДКРИТО ПРИЙОМ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1939 РІК

**НА ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІ ВИДАННЯ—ОРГАНИ
СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ.**

„Літературна Газета“. Виходить 5 раз на місяць. Висвітлює питання літератури і мистецтва.

Умови передплати: на рік 15 крб., на 6 міс.—7 крб. 50 к.

„Радянська література“. Щомісячний журнал, який друкує нові твори українських радянських письменників і переклади з кращих творів письменників братніх республік.

Умови передплати: на рік—30 крб., на півроку—15 крб.

„Літературна критика“. Щомісячний журнал історії й теорії літератури і мистецтва.

Умови передплати: на рік—24 крб., на півроку—12 крб.

„Літературний журнал“ (виходить в Харкові). Літературно-художній і критичний місячник.

Умови передплати: на рік—24 крб., на півроку—12 крб.

„Літературний Донбас“. Виходить 8 раз на рік російською і українською мовами. Друкує твори письменників Донбасу, України і братніх республік Союзу.

Умови передплати: на рік—12 крб., на 6 міс.—6 крб.

Передплату приймають всі райбюро „СОЮЗПЕЧАТИ“, поштові філії та листоноші, філії та уповноважені КОГІЗа, а також безпосередньо ДЕРЖЛІТВИДАВ.

Своєчасно передплачуйте літературно-художні періодичні видання, цим забезпечиться безперебійна та акуратна приставка їх.

ПОПРАВКА

В „Літературному Журналі“ № 9 (1938 р.)
на стор. 117 знизу рядок третій

надруковано:

„З минулої робітничої преси в Росії;“
треба:

„З минулого робітничої преси в Росії.“

В. о. редактора П. Ходченко

Секретар редакції М. Гільов. Техкерівник С. Білокінь.

Коректор І. Галактіонов

Друкарня ім. М. В. Фрунзе. Харків, пров. Фрунзе, 6. Уповно-
важений Харк. Облліту 725. Зам. 821. Тираж 5500. 10 друк. арк.
Пап. ф. 62×94—38 кг. 5 пап. арк. В 1 друк. арк. 61,256 літ.
Авт. арк. 12¹/₂. Здано в роботу 26/IX-38 р. Підписано до
друку 26/X-38 р.

